

"Історичні та політичні науки". – Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слов'язнознавства Київського славістичного університету. – Випуск 13. – Рівне, 2012. – С. 57-61. 4. Кундера М. Трагедія Центральної Європи // Часопис "І", Число 6, 1995 // Режим доступу до журналу: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/kundera.htm>. 5. Нойманн И. Использование "Другого". Образы Востока в формировании европейских идентичностей. [пер. с англ. В. Литвинова, И. Польщикова]. – М.: Новое издательство, 2004. – 334 с. 6. Пляев І. Специфіка регіону Центрально-Східної Європи в контексті глобальних тенденцій модернізації соціуму // Віче. – №20, 2013. – С.20-22. 7. Agh A. Politics and Policy in East-Central Europe in the Early 21st Century: Synergies and Conflicts Between Policy Regimes and Political Systems // NISPAcee Journal of Public Administration and Policy, Warsaw, Versita, Volume 2, Number 1, 2009. – pp. 25-39. 8. Ash T. G. Does Central Europe Exist? // Ash T. G. The Uses of Adversity. Essays on the Fate of Central Europe. – N. Y.: Vintage Books, 1990. – pp. 180-212. 9. Berend I. What is Central and Eastern Europe? // European Journal of Social Theory. – Volume 8 (4). – 2005. – pp. 401-416. 10. Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other

groupings // Made of access: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>. 11. Delanty G. Inventing Europe: Idea, Identity, Reality. – Palgrave Macmillan, Basingstoke, 1996. – 187 p. 12. Judt T. The Rediscovery of Central Europe // Daedalus: Eastern Europe, Central Europe, Europe. – The MIT Press, Vol. 119, No. 1, 1990. – pp. 23-54. 13. Kačerauskas T. Central Europe as an Imagined Region. – LIMES. – Vol. 2. – No. 2, 2009. – pp. 106 – 115. 14. Konrád G. Antipolitik. Mitteleuropäische Meditationen. – Frankfurt, Main: Suhrkamp, 1985. – 224 S. 15. Naumann F. Mitteleuropa. – Berlin: Verlag von Georg Reiner, 1916. – Made of access: <http://www.archive.org/stream/mitteleuropa00naumuoft>. 16. O'Loughlin J. Geopolitical visions of Central Europe / M. Antonsich, V. Kolossov, and M. P. Pagnini // Europe between Geopolitics and Political Geography. – Rome: Societa Geografica Italiana, 2001. – pp. 607 – 628. 17. Schmidt R. Die Wiedergeburt der Mitte Europas. Politisches Denken jenseits von Ost und West [Herausgegeben von H. Münkler]. – Berlin: Akademie Verlag GmbH, 2001. – 196 S. 18. Sinnhuber Karl A. Central Europe: Mitteleuropa: Europe Centrale: An Analysis of a Geographical Term // Transactions and Papers (Institute of British Geographers), Number 20, 1954 – pp. 15-39.

Надійшла до редколегії 17.02.2014

А. Г. Донская

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ КОНЦЕПТА ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЕВРОПЫ

В статье рассматриваются основные предпосылки возникновения концепта Центральной Европы, исследуются основные подходы к его интерпретации. Была выявлена взаимозависимость содержания понятия и политического процесса, что позволило выделить основные причины инициирования и изменения дискурса о данном регионе в разных странах.

Ключевые слова: концепт, регион, Центральная Европа, Центрально-Восточная Европа.

A. H. Donska

POLITICAL CONDITIONALITY OF THE CONCEPT OF CENTRAL EUROPE

In the article was considered the political background of the concept of Central Europe, investigated the main approaches to its interpretation. It is revealed the interdependence of the concept and political process, which allows to outline the main reasons to initiate and to change the discourse on that region in different countries.

Key words: concept, region, Central Europe, East-Central Europe.

УДК 323:321(477)

Н. І. Крицкалюк, асп., КНУТШ, Київ

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Інститут громадянського суспільства розглядається як стала форма самоорганізації громадян, що пов'язана з реалізацією власних інтересів та задоволенням потреб в економічній, соціальній, політичній, культурній сферах, яка характеризується автономією по відношенню до держави та адаптованістю до суспільного середовища і визначає перспективи його демократизації.

Ключові слова: громадянське суспільство, самоврядні організації, інституалізація, держава, влада, політичний розвиток.

Інституціоналізація становить собою важливу характеристику процесу формування будь-якого політичного явища. Вона є одним із показників якісних змін, які відбуваються в політичній сфері в цілому, зосереджуючись на системній організації та механізмах регулювання в політиці [2; 9; 26]. Інституціоналізація дає змогу виявити загальні та сутнісні ознаки функціонування інститутів, значно розширює взаємовідносини між людиною та суспільством через систему нормативно-організаційних механізмів, які представляють саме ці інститути [6; 18].

Наукові доробки українських учених можемо умовно розподілити на чотири напрями, що дало б змогу більш ґрунтовно підійти до проблеми дослідження інституціоналізації громадянського суспільства і виокремити недостатньо розроблені аспекти, або такі, що потребують наукового уточнення. До першого напрямку робіт ми віднесли ті, в яких розробляється методологічний апарат дослідження громадянського суспільства, його сутність, структура, форми функціонування (І. Бартогарієва, Г. Берченко, А. Білоус, М. Бурмака, В. Вінніков, Ю. Ворон, Г. Євтушенко, Н. Камінська, А. Карась, А. Колодій, І. Кресіна та ін.). До другого відносимо роботи з аналізу діалектики взаємодії громадянського суспільства і держави, їх співвідношення та механізмів взаємодії (О. Барабаш, Т. Бондарук, О. Бородій, Р. Бортайчук, К. Вінцукевич, А. Галай, Л. Герасіна, С. Гладкий, О. Головащенко, В. Горленко, В. Граб, М. Гурицька, В. Кравчук, О. Крюков та ін.). Третій напрям складають дослідження процесів становлення громадянського суспільства, полі-

тичної модернізації, демократизації в контексті посткомуністичних трансформацій (В. Андрущенко, В. Бабкін, В. Бех, Є. Бистрицький, О. Бориславська, В. Згурська, А. Ігнатів та ін.). До четвертого напрямку робіт віднесли ті, в яких досліджуються власне інститути громадянського суспільства (С. Байрак, Ф. Барановський, Т. Бельська, Н. Білик, М. Бондаренко, М. Булгакова, І. Вітик, С. Галашко, А. Жуковська, Є. Качмарський, В. Купрій та ін.).

Якщо артикулюються справжні інтереси суспільства, це свідчить про дотримання принципів моралі в політиці. Аналізуючи вплив цих факторів на інституціоналізацію громадянського суспільства на сучасному етапі, залучаючи дані соціологічних досліджень, з'ясуємо рівень довіри до державних і недержавних структур з боку громадян України. Переважно вони не довіряють органам державної влади та державним інституціям. Найбільше громадян не довіряють правоохоронним органам: міліції (баланс довіри-недовіри становить –38 %, судам (–37 %) та прокуратурі (–30 %). Довіра переважає в основному до неполітичних інститутів – церкви (баланс довіри-недовіри (+59 %), Збройних сил України (+38 %) та українських засобів масової інформації (+23 %). Порівняно з державними органами та установами, інститути громадянського суспільства мають більший рівень довіри, що можна пояснити певним їх протиставленням [21]. Ця тенденція зберігається в Україні вже понад десяти останніх років. І хоча рівень довіри до інститутів громадянського суспільства з боку громадян вищий, ніж до державних інститутів, серед

конкретних механізмів, які дають змогу пересічним громадянам впливати на ухвалення певних державних рішень, найбільш дієвими вони вважають вибори Президента України (32 %), народних депутатів України (28 %), а також участь у мітингах та демонстраціях (21,5 %). І зовсім небагато сподівань залишається у громадян до таких усталених у демократичних країнах механізмів, як участь у діяльності громадських організацій (8 %), звернення до засобів масової інформації (8 %) та судових позовів (7 %). Майже третина опитаних, а саме 28 %, вважають, що насправді пересічний громадянин ніяк не може вплинути на рішення влади [21].

Демократичний розвиток в Україні за 10-бальною шкалою (де "1" – диктаторський режим, а "10" – повна демократія) громадяни оцінили в 4,98 бали, що нижче, аніж у червні 2007 року (тоді було 5,26) бали. Проте цей показник є вищим, аніж він був у травні 2004 року (4,85 бали). Більшість населення, 61,5 %, не задоволені тим, як функціонує демократія в Україні, задоволених значно менше — 25 %. І це зрозуміло з огляду на те, що більшість, 63 %, вважають неможливим реально впливати на владу та ухвалення рішень [21].

Не можна не звернути увагу й на той факт, що за останній час в Україні значно поширився сам спектр інститутів громадянського суспільства. Це одне з найбільш цінних явищ демократичного поступу, оскільки воно відображає процес самоорганізації різних груп громадян із їх специфічними інтересами [13; 20]. Однак інститути громадянського суспільства в більшості своїй ще дуже слабкі, щоб ефективно впливати на формування та реалізацію державної політики. Негативом політичної культури правлячої еліти є визнання структур громадянського суспільства, головним чином, як атрибуту політичної демократії і не більше того [2, с. 83]. Запити та вимоги цих інститутів здебільшого ігноруються державою [3, с. 52]. Внаслідок таких викривлень відносин громадянського суспільства, яке інституціоналізується, та держави носять ситуативний характер і не сприяють задоволенню інтересів певних соціальних верств населення, суспільства в цілому [4, с. 110].

Тому, поняття "громадянське суспільство" позиціонується в Україні в досить вузькій площині. Саме некомерційні, недержавні інститути, які діють у сфері громадянського суспільства, реалізують сьогодні громадське, а не політичне життя. І хоча вони фактично існують, на практиці залишаються відсутніми у системі уявлень про здійснення демократії, яка поволі формується в масовій свідомості. Фактично, їх діяльність задекларована, а реального впливу на владу не має. Тому позитивний потенціал, який властивий інститутам громадянського суспільства, не може цілком розкритися, сприяти їх розвитку та, зрештою, стати суттєвим фактором впливу на політичний процес [15, с. 73–77].

У політичній науці склалося чимало підходів до визначення функцій як громадянського суспільства в цілому, так і його інститутів, які, на нашу думку, можна групувати таким чином.

По-перше, громадянське суспільство є засобом самовираження індивідів, їх самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів. Значну частину суспільно важливих питань громадські спілки та об'єднання вирішують самостійно або на рівні органів місцевого самоврядування. Тим самим, вони полегшують виконання державою своїх функцій, певним чином перебирають їх на себе.

По-друге, інститути громадянського суспільства є гарантією непорушності особистих прав громадян, дають їм упевненість у своїх силах, слугують опорою в можливому протистоянні з державою, формують "соціальний капітал" – невід'ємні риси особистості, завдяки яким вона здатна до кооперації та ефективних солідарних дій.

По-третє, інститути громадянського суспільства систематизують, упорядковують, надають урегульованості протестам і вимогам людей, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер, і в такий спосіб створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади.

По-четверте, ці інститути виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протистоянні з іншими групами інтересів. Завдяки їм кожна група отримує шанс бути почутою владою.

Тобто, виконуючи властиві їм функції, інститути громадянського суспільства спрямовують свою діяльність на створення середовища для формування сфери громадського життя активних та вільних громадян. Вони забезпечують відтворення, стабільність й регулювання громадської діяльності, чим активно сприяють становленню демократичних цінностей, норм і світогляду. Інститути громадянського суспільства інтегрують прагнення, дії та інтереси громадян, тиснуть на органи державної влади у відповідності з принципами демократії, забезпечують стійкість громадського життя і політичної системи в цілому [16].

Розвиткові інститутів громадянського суспільства сприяють як формування їх зовнішніх ознак, так і внутрішньої змістовної сутності. Структура й характеристика будь-якого інституту громадянського суспільства містить у собі ряд елементів, які складають систему стандартизованих установок, правил, традицій і зразків поведінки. За їх допомогою інститути громадянського суспільства здатні змістовно представляти інтереси громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Інститут є формою взаємодії, в основі якої лежить стійкий комплекс взаємозалежних норм, правил поведінки. Для виконання своїх функцій інститути створюють установи, запроваджують необхідні засоби й ресурси.

Громадянське суспільство – це не набір інститутів, які знаходяться поза державою, а форма їх зв'язку в єдиний засіб громадського життя. Саме цей зв'язок забезпечується через механізм інституціоналізації, яка означає не просто становлення і розвиток окремих інститутів громадянського суспільства, а створення сталих форм їх взаємодії.

Історія свідчить про неможливість і навіть небезпечність формування громадянського суспільства "згори", за бажанням або за планом представників влади. Суспільство може дійсно стати громадянським, якщо воно nebude самостійності, матиме свій власний ґрунт та буде здатне здійснювати необхідний контроль за діями держави [11, с. 28].

В інституціональному плані громадянське суспільство становить собою мережу, переплетення незалежних добровільних асоціацій, об'єднань громадян. Метою їх діяльності є вираження різноманітних інтересів, прав, сприяння самовираженню й самодіяльності громадян, їх колективній участі у прийнятті та здійсненні рішень. Одночасно створені інститути визначають і встановлюють рівень відносин громадян із державою.

Політична інституціоналізація традиційно розуміється як процес перетворення політичного явища або руху на "організований заклад", тобто на формалізований, упорядкований процес із певною структурою відносин, ієрархією влади різних рівнів та іншими ознаками організації.

Невипадково американський політолог Самуель Хантингтон вважає інституціоналізацію основним критерієм політичного розвитку. Рівень інституціоналізації він визначає адаптивністю, складністю, автономією, злагодженістю його організацій та процедур, тобто внутрішньою цілісністю процесу [24, с. 32].

Адаптуючи підхід С. Хантингтона до дослідження інституціоналізації громадянського суспільства, ми розглянули різний ступінь інституціоналізації суспільно-політич-

ної взаємодії, який може призводити або до формування передумов для створення інституту, які можуть і не реалізуватися, або до створення інститутів. У першому випадку можна навести приклад стихійних процесів, які є масовими формами прояву незадоволення або підтримки політичної влади у вигляді громадських рухів, мітингів, демонстрацій тощо. Ступінь інституціоналізації тут мінімальний, хоча часто виникають й упорядковані дії. Але, переважно, вони визначаються лідерами, здатними їх організувати, не маючи при цьому чіткої структури і бачення подальшого процесу. Перспективи трансформації стихійних проявів політичної участі у безпосередньо інституціональні форми залежать від цілого ряду факторів. Доречно буде згадати тут, з одного боку, стихію масових хвилювань в Україні, у результаті яких сталась "помаранчева революція". Подальші процеси засвідчили, що наступного інституціонального оформлення у вигляді конкретних політичних партій і суспільно-політичних рухів не відбулося, натомість, спостерігаються розколи, нестабільність. З іншого боку, маємо приклади в інших державах, коли, наприклад, литовський "Саюдіс" із масового культурно-суспільного руху перетворився на "партію влади" або, з деякими застереженнями, польська "Солідарність" активно вплинула на подальший політичний розвиток у своїй державі [5, с. 2–6].

Значну роль у становленні та розвитку інститутів громадянського суспільства відіграють громадські ради. Вони створюються за участю представників громадськості, мають формалізовану внутрішню структуру. Державні органи чи органи місцевого самоврядування передають їм певні повноваження, консультуються з ними щодо підготовки, прийняття та виконання власних владних повноважень.

Ініціатором створення громадської ради можуть виступати такі суб'єкти, як-от: орган влади, при якому створюється громадська рада; громадські організації, політичні партії, профспілки або інші організації "третього сектору".

За даними Кабінету Міністрів України, сьогодні громадські ради створені при 72 органах виконавчої влади. До їх складу входить близько двох тисяч осіб, із яких більше однієї тисячі є представниками громадських організацій, до 200 – представляють професійні спілки [14].

Як показала практика, і це зазначили учасники експертного "круглого столу" в липні 2008 року в м. Києві, роль громадських рад дійсно є важливою в дорадчо-консультативних питаннях [12]. Дискусія була викликана результатами моніторингу активності громадських рад за період із вересня 2007 року по червень 2008 року. Її провела громадська організація "Фонд "Європа XXI". Учасники дискусії констатували, що сьогодні громадські ради є лише імітацією, вони виявилися не потрібними ні владі, ні широкій громадськості.

В цілому можна виявити певні, хоча ще не стійкі позитивні приклади громадської діяльності. У деяких областях України спостерігається доволі активне життя реального "третього сектора", який впливає на політичне життя регіонів. Прикладами позитивного досвіду участі громадськості у вирішенні проблем свого регіону можна вважати створення та діяльність Молодіжного центру в місті Коломії Івано-Франківської області, який вирішує питання соціального захисту молоді. У місті Херсоні до складу дорадчої ради при обласній державній адміністрації входять члени "Асоціації молодих херсонських політиків та політологів". Завдяки діяльності громадської організації "Народний контроль" у місті Макіївці Донецької області були ухвалені рішення на місцевому рівні щодо покращення екологічного стану. В інших регіонах "третього сектору" є здебільшого несамостійним. Він переповнений фактично політичними організаціями, які мімікрували під незалежні організації гро-

мадянського суспільства. Хоча у переважній більшості областей організації громадянського суспільства розвиваються самостійно і незалежно від політичних та бізнесових структур, проте їхній вплив за загальний стан суспільства залишається низьким [16, с. 118].

Останнім часом у багатьох регіонах спостерігаються нові тенденції в розвитку інститутів громадянського суспільства. Перш за все, при місцевих органах влади відбувається формування дорадчих органів – громадських рад і колегій, які в більшості випадків є організаційно слабкими і функціонально неієвними. Здебільшого вони створюються формально і не розв'язують жодних важливих для розвитку регіонів питань. Також спостерігається активізація руху громадянського лобювання, особливо навколо питань забудови міст та управління комунальною власністю.

Із урахуванням проголошення нашою державою курсу на демократизацію та запровадження європейських стандартів в усіх сферах суспільного життя, важливо налагоджувати відносини з громадянським суспільством із урахуванням рішення Комітету Міністрів Ради Європи "Фундаментальні принципи статусу неурядових організацій у Європі" (липень 2002 р). Нарівні із загальними положеннями, що визначають бажаний у демократичній країні статус організацій громадянського сектору, у цьому документі міститься декілька принципів щодо фінансування організацій громадянського суспільства. Найбільш актуальними з них, із огляду на існуючий негативний стан вирішення проблеми фінансування неурядового сектору в Україні, є запровадження першочергових принципів.

Сьогодні ж вітчизняна фінансова підтримка громадських організацій складає 0,1 % проти 2-3 % видаткової частини бюджету європейських країн [19, с. 46]. Так, у 2006 році видатки на їх підтримку дорівнювали лише 63 млн. грн., або 0,05 % витратної частини бюджету. У 2007 році ситуація дещо поліпшилася, проте залишається незадовільною. Останнє пов'язане з діючою неефективною структурою фінансування громадських організацій, в якій частка "пожертв" приватних вітчизняних та іноземних донорів становить 73 %, а з боку держави – лише 2 % [19, с. 40]. У той же час державне фінансування громадських організацій у країнах Центральної Європи становить 30–40 %, а в більшості країн Західної Європи державне фінансування є основним джерелом надходжень для цих інститутів [19, с. 31].

Сьогодні чинне законодавство створило "правові ножиці", які гальмують розвиток інститутів громадянського суспільства та стримують інституціоналізацію. Так, у Цивільному й Господарському Кодексах України, що ухвалені після 2000 року, а також законах про оподаткування організаціям громадянського суспільства надається право на самостійну господарську діяльність, пов'язану з досягненням статутних цілей. Але чинний Закон України "Про об'єднання громадян" обмежує це право. Багато видів господарської діяльності підлягають державному ліцензуванню чи сертифікації та внаслідок спеціальних державних реєстрів, що часто не дозволяє інститутам громадянського суспільства зберігати статус неприбутковості. Критерії віднесення діяльності до основної і неосновної, а також оподаткування та звільнення від податків доходів організацій громадянського суспільства від їх основної діяльності остаточно не визначені законодавцями та фактично вирішуються податковими, реєстраційними та іншими органами виконавчої влади. Втім, недостатність і нестабільність податкових стимулів для фізичних та юридичних осіб є основною перешкодою для надання ними ресурсів інститутам громадянського суспільства.

На сучасному етапі розвитку України процеси становлення демократичної правової держави й інституціона-

лізації громадянського суспільства йдуть одночасно та паралельно, взаємодоповнюючи один одного [3, с. 52].

Інституціоналізація поступово відбувається у навколишньому середовищі, що сприяє створенню нормативно-правової бази [10, с. 572]. У процесі "збігнення" громадянського суспільства формується інституціональне середовище, поширюючи спектр інститутів.

Даному процесові сприяють й інші внутрішні та зовнішні фактори. Ззовні впроваджуються інститути, які сприяють створенню інституціональних структур, зміні функцій інститутів у результаті їхньої адаптації до зміни зовнішнього середовища, відношення до інститутів унаслідок зміни інституціональних зразків тощо. Продовжується процес активного формування окремих інститутів, які виражають нові інтереси громадян та української спільноти.

І все ж сучасне громадянське суспільство здебільшого можна визначити квазігромадянським, оскільки його інститути мають багато формальних ознак громадянської, але виконують не властиві їм функції. Мабуть тому в системі соціально-економічних і політичних відносин наявні нелегітимні (мафіозні) структури суспільства [4, с. 116].

Існують суперечності між потребою в розвинутих інститутах громадянського суспільства, які необхідні для реформування політичної системи на демократичних засадах, та слабким їх розвитком. Інститути громадянського суспільства є основою модернізаційних процесів [13, с. 74]. Із цього приводу доктор політичних наук Г. Щедрова зазначає, що "... саме вони є базисом прогресивного розвитку держави, ініціатором раціональних змін у ній" [6, с. 107]. І наголошує, що нерозвиненість інститутів громадянського суспільства "... є однією з причин існування тоталітарних й авторитарних режимів, натомість високий рівень їх розвитку забезпечує демократизацію держави" [6, с. 107].

Щодо України, то деякі аспекти дослідження інституціоналізації громадянського суспільства залишаються поза увагою сучасної політичної науки. До них можна віднести вивчення та розробку механізмів формування інститутів громадянського суспільства та їх структури, спроби внутрішньої та зовнішньої взаємодії інститутів громадянського суспільства, вирішення конфліктів усередині структур громадянського суспільства. Більшості досліджень бракує аналізу феномену громадянського суспільства як постійно існуючої, динамічної структури самоорганізації суспільного життя, що нерівномірно виявляється в процесі життєдіяльності суспільства і його демократизації, про що активно наголошували у своїх наукових доробках такі видні представники політологічної думки як: Р. Даль [7], Р. Даренфорд [8], М. Дюверже [9], Р. Пантем [17], А. Токвіль [22], Ю. Хабермас [23] та ін.

Список використаних джерел:

1. Арато Е. Відродження, занепад і реконструкція концепції громадянського суспільства / Е. Арато, Дж. Коен // Політична думка. – 1996. – № 1. – С. 25-31. 2. Байрак С. О. Місцеве самоврядування як інститут демократичної держави / С. О. Байрак // Науковий вісник Волинського

національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 26: Міжнародні відносини. – С. 83-87. 3. Бех В. Система державно-громадянського управління суспільством як продукт процесу демократизації державного управління / В. Бех, О. Рябека // Комунікація: журнал з питань комунікацій у суспільстві: збірка наукових праць / Секретаріат Кабінету Міністрів України; Програма сприяння парламенту II. – К., 2012. – № 2. – С. 52-58. 4. Бельська Т. Корупція як фактор негативного впливу на взаємовідносини органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства / Т. Бельська // Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць / Національна академія держ. управління при Президенті України; Дніпропетровський регіональний ін-т держ. управління. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 1 (1). – С. 110-117. 5. Бистрицький Є. Громадянське суспільство – рушій демократичних перетворень / Є. Бистрицький // Громадянське суспільство / Український незалежний центр політичних досліджень. – Київ, 2010. – № 1 (12). – С. 2-6. 6. Вебер М. Избранные произведения / Макс Вебер / Пер. с нем.; Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с. 7. Даль Р. О демократии / Пер. с англ. А. С. Богдановского; Под ред. О. А. Алякринского. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 208 с. 8. Даренфорд Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе / Р. Даренфорд // Вопросы философии. – 1990. – № 9. – С. 69-75. 9. Дюверже М. Политические институты и конституционное право / Морис Дюверже // Антология мировой политической мысли. В 5 т. – Т. 2. Зарубежная политическая мысль XX в. – М.: Мысль, 1997. – С. 643-661. 10. Згурська В. Л. Роль громадянського суспільства у процесах демократизації / В. Л. Згурська // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2011. – Вип. 52. – С. 572-575. 11. Лацба М. В. Чому нам потрібен новий закон "Про громадські організації" / М. В. Лацба, О. Ю. Вінніков, М. М. Слюсаревський; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: УНЦПД, 2008. – 39 с. 12. Матеріали "круглого столу" з питань діяльності громадських рад (Київ, 25 липня 2008 року) [Електронний ресурс] : сторінка сайту Фонду "Європа XXI". – Режим доступу : <http://www.eurorexki.kiev.ua>. 13. Михайловська О. Інститути громадянського суспільства і формування ідеології модернізації в Україні / О. Михайловська // Політичний менеджмент. – К., 2006. – № 3. – С. 74-86. 14. Моніторинг діяльності громадських дорадчих органів при центральних органах виконавчої влади [Електронний ресурс] : портал Громадський простір. – Режим доступу : <http://www.civicua.org/library/view.html>. 15. Неурядові організації як визначальна ознака демократичності суспільства / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, Л. А. Пашко та ін. // Статистика України. – 2005. – № 3. – С. 73-77. 16. Паско Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння: монографія / Я. І. Паско. – К.: ПАРАПАН, 2008. – 272 с. 17. Патнем Р. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Д. Роберт Патнем, Р. Леонарді, Р. Панетті; пер с англ. О. Мокровольського. – К.: Основи, 2001. – 302 с. 18. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 1: Чары Платона / Карл Раймунд Поппер; пер. с англ. под ред. В. Н. Садовского. – М.: Феникс, Международной фонд "Культурная инициатива", 1992. – 448 с. 19. Пріоритети розвитку громадянського суспільства України / [М. Лацба, О. Вінніков, Л. Сидельник, Д. Український]; Український незалежний центр політичних досліджень. – К., 2008. – 158 с. 20. Семьоркіна О. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства / О. Семьоркіна // Юридичний журнал: аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології. – К., 2011. – № 4 (106). – С. 71-73. 21. Статистичні дані [Електронний ресурс] : сайт Українського центру економічних та політичних досліджень. 22. Токвіль А. Демократія в Америці / Алексис де Токвіль; пер. англ. Л. Ю. Панштой. – М.: Прогресс, 1992. – 560 с. 23. Хабермас Ю. Философский спор вокруг идеи демократии / Юрген Хабермас // Антология мировой политической мысли в пяти томах. – Т. II. Зарубежная политическая мысль XX в. – М.: Мысль, 1997. – С. 764-781 [830 с]. 24. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / Самуэль Хантингтон; пер. с англ. В. Р. Рокитянского. – М.: Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с. 25. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство і демократична правова держава: проблеми взаємовпливу / Галина Петрівна Щедрова. – К.: ІСДОУ, 1994. – 52 с. – Наукове видання. (Препринт / Міністерство освіти України. Інститут системних досліджень освіти). 26. Alexander G. Civil Society I, II, III: Constructing an Empirical Concept from Normative Controversies and Historical Transformations / In the book: Real Civil Societies. Dilemmas of Institutionalization / G. Alexander, C. Jeffrey. – London: Sage, 1998. – P. 1-19.

Надійшла до редколегії 17.02.2014

Н. И. Крицкалюк

ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА КАК ОСНОВНОЙ КРИТЕРИЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Институт гражданского общества рассматривается как устойчивая форма самоорганизации граждан, что связано с реализацией собственных интересов и удовлетворения потребностей в экономической, социальной, политической, культурной сфере, которая характеризуется автономией по отношению к государству и адаптивностью к общественной среде и определяет перспективы ее демократизации.

Ключевые слова: гражданское общество, самоуправляемые организации, государство, власть, политическое развитие.

N. Krytskalyuk

CIVIL SOCIETY INSTITUTIONALIZATION AS THE MAIN CRITERION OF DEMOCRATIZATION DEVELOPMENT

Civil society is analyzed as a stable form of citizens self-organisation associated with the implementation of their own interests and the needs in economic, social, political and cultural spheres, characterized by autonomy towards the state and adaptation to the social environment and which determines the prospects of society democratization.

Keywords: civil society, self-organization, institutionalization, state, government, political development.